

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

**Факультет фізичної культури, спорту та психології
Кафедра психології**

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри психології
Прокоф'єва О.О. _____
протокол №1 від 02.09.2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА

**ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА
(УЗАГАЛЬНЮЮЧА)**

для здобувачів вищої освіти (IV курс)

Освітньо-професійна програма Психологія. Психологічне консультування

Спеціальність 053 Психологія

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Запоріжжя, 2024 р.

Робоча програма з виробничої практики (узагальнююча) для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 053 Психологія, освітньої програми Психологія. Психологічне консультування. – 45 с.

Розробники:

к. психол. н., доцент Остополець І.Ю.,
к. психол. н., доцент Прокоф'єва О.О.,
магістр психології, ст.викл. Варіна Г.Б.
психол. н., доцент Фалько Н.М.,
к. психол. н., доцент Шевченко С.В.,
к. психол. н., доцент Гузь Н.В.,
ст.викл. Мостова Т.О.,
ст.викл. Медвідь І.В.

Рецензенти:

Афанасьєва Н. – д-р психол. наук, професор, професор кафедри психології і соціології, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Мірошніченко О. – канд. психол. наук, доцент, начальник кафедри, полковник внутрішньої служби, Пенітенціарна академія України

Емінова Е. - психолог у Центрі надання психологічної допомоги для українців в Garden Lane Church, Велика Британія, психолог КЗ «Василівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3» Василівської міської ради Запорізької області

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми

Світлана ШЕВЧЕНКО

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології
протокол № 1 від 02.09.2024 року

Завідувач кафедри психології

Прокоф'єва О.О.

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча програма виробничої практики (узагальнюючої) складена відповідно до освітньої програми «Психологія. Психологічне консультування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія.

Актуальність професії практичного психолога-консультанта на сучасному етапі зумовлена динамічними соціально-економічними змінами в Україні, зростанням рівня стресу в суспільстві, впливом воєнних дій та інших кризових ситуацій на психологічний стан населення. В цих умовах зростає потреба в професійній психологічній допомозі, що робить професію психолога-консультанта надзвичайно затребуваною.

Психолог-консультант - це фахівець, який займається наданням професійної психологічної допомоги людям з метою вирішення їхніх психологічних проблем, підтримки психічного здоров'я, особистісного розвитку, психологічного благополуччя. Він є посередником між людиною та її внутрішнім світом, який допомагає віднайти гармонію, розв'язати проблеми та підвищити якість життя клієнта шляхом здійснення професійного підходу з використанням сучасних методів психологічної допомоги.

Виробнича практика (узагальнююча) здобувачів вищої освіти є невід'ємним компонентом базової професійної підготовки майбутніх психологів-консультантів. Вона інтегрує знання, вміння та навички, набуті під час вивчення професійно-орієнтованих дисциплін, і сприяє розвитку здатності до синтезу особистих методів і технологій роботи з різними категоріями клієнтів.

Специфіка практичної підготовки на даному етапі передбачає актуалізацію та ознайомлення здобувачів вищої освіти з особливостями психоконсультативної роботи у діяльності психолога; формування та вдосконалення професійно-орієнтованих умінь та навичок проведення психологічної консультативної роботи; формування та розвиток професійної позиції та етико-професійної поведінки психолога-консультанта, професійної рефлексії власного психічного стану та його динаміки в процесі взаємодії з клієнтом тощо.

Зміст виробничої практики (з фаху) передбачає:

- поглиблення теоретичних та практичних знань студентів у сфері психодіагностичної та психоконсультативної роботи,
- ознайомлення їх із науковими, прикладними та практичними аспектами діяльності психолога-діагноста і психолога-консультанта;
- проведення аналізу роботи досвідчених фахівців-психологів, що має фіксуватися у самостійно розроблених протоколах спостереження;
- формування у студентів індивідуального стилю, власного професійного підходу у плануванні та проведенні психологічної діагностики в рамках психологічного консультування;
- озброєння студентів консультативними техніками і розвиток навичок встановлення і підтримки контакту з клієнтом; засвоєння механізмів організації та проведення консультативних бесід (індивідуальних або групових)

за визначеною проблемою; методів та техніки проведення психологічних консультацій; набуття вмінь здійснювати консультативну роботу та оформляти протоколи консультативної бесіди;

Важливою складовою виробничої практики є професійне самовдосконалення, навчання та саморозвиток, що передбачає самостійну роботу із науково-методичною літературою, відвідування балінтовських групових консультацій/супервізій з керівником практики.

Практика проводиться в різних закладах (освітніх, клінічних, соціальних та ін.), організаціях, громадських об'єднаннях та організаціях, підприємствах, психологічних центрах тощо. Обов'язковою вимогою до баз практики є наявність штатної посади психолога.

Здобувач вищої освіти при проходженні практики повинен обов'язково орієнтуватися на охорону праці в установі, де проходить практику, базові психологічні та етичні вимоги до організації й надання психологічної допомоги.

Виробнича практика (узагальнююча) є обов'язковим освітнім компонентом. Обсяг ОК становить 6 кредитів / 180 годин. Практика здійснюється у 8 семестрі. Вид контролю – диференційований залік.

II. МЕТА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИКИ

Мета практики полягає у вдосконаленні прикладного аспекту професійної підготовки здобувачів вищої освіти, оволодінні майбутніми психологами технологіями організації, підготовки та проведення психологічних консультацій, як провідного виду діяльності психолога-консультанта, формуванні індивідуального стилю професійної діяльності та особистісної консультативної практики

Завдання виробничої практики:

- Закріплення, поглиблення та застосовування засвоєних теоретичних знань узагальнення та удосконалення практичних навичок, одержаних студентами в процесі навчання

- Застосування уміння аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми, пропонувати шляхи їх розв'язання Розуміння закономірностей та особливостей розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань

- Удосконалення навичок обґрунтовувати власну позицію, робити аргументовані і структуровані висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

- Навчити пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

- Удосконалення на практиці навичок складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту, аналізувати власну діяльність і забезпечувати її ефективність

- Вмотивувати потребу відповідально ставитися до професійного

самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

– Набуття необхідних вмінь вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

ІІІ. ПЕРЕЛІК ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ПРАКТИКИ

Внаслідок виконання завдань виробничої практики здобувачі вдосконалюють такі загальні та спеціальні компетентності:

ЗК 01. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 02. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності, готовність приймати відповідальність за рішення в межах професійної діяльності.

ЗК 03. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 04. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 05. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 06. Здатність приймати обґрунтовані рішення, аналізувати власну діяльність.

ЗК 07. Здатність генерувати нові ідеї, здатність до нестандартних рішень в проблемних ситуаціях (креативність).

ЗК 08. Навички міжособистісної взаємодії, здатність до толерантної поведінки.

ЗК 09. Здатність працювати в команді.

СК 01. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології, розуміння походження психологічних проблем.

СК 02. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК 03. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання)

СК 04. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК 05. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

СК 06. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження.

СК 07. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані структуровані висновки та рекомендації, інформувати про результати і надані рекомендації.

СК 08. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову, в т.ч. особам, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни)

СК 09. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту, в тому числі для груп підвищеного ризику

соціальної дезадаптації та з питань охорони психічного здоров'я

СК 10. Здатність усвідомлювати межі своєї компетентності та дотримуватися норм професійної етики.

СК 11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

СК 12. Здатність до встановлення і підтримання конструктивної міжособистісної взаємодії, емпатії, встановлення довірливого контакту, переконання і підтримки.

СК 13. Здатність застосовувати методи емоційної і когнітивної регуляції власного психологічного стану і діяльності.

СК 14. Здатність до консультативної роботи з поширеними проблемами психологічного здоров'я та психосоціального благополуччя, створення сприятливого психологічного середовища.

СК 15. Здатність до моніторингу і оцінки ефективності психологічної допомоги.

IV. ЗАПЛАНОВАНІ ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Внаслідок виконання завдань виробничої практики здобувачі набувають такі програмні результати:

ПР 01. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми, пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР 02. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПР 03. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР 04. Обґрунтовувати власну позицію, робити аргументовані і структуровані висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР 05. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР 06. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПР 07. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПР 08. Презентувати результати власних досліджень усно/письмово для фахівців і нефхівців.

ПР 09. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання)

ПР 10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних

особливостей співрозмовника.

ПР 11. Скласти та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (в т.ч. у роботі з особами, що отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни)

ПР 12. Скласти та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника, в тому числі з питань охорони психічного здоров'я.

ПР 13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності

ПР 14. Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.

ПР 15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПР 16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога, усвідомлювати межі власної компетентності.

ПР 17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

ПР 18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

V. БАЗИ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Психолого-консультативна практика може проходити в різних установах, які забезпечують можливість взаємодії з клієнтами, потребуючими психологічної підтримки та допомоги.

Виробнича практика (узагальнююча) проводиться в освітніх установах, підприємствах та компаніях, які мають штатного психолога або служби психологічного консультування для співробітників, HR-відділи з акцентом на психологічну підтримку персоналу, закладах охорони здоров'я, медико-психологічних консультаціях, психотерапевтичних та інклюзивно-ресурсних центрах, закладах освіти, громадських і благодійних організаціях, що працюють з ветеранами, переселенцями, постраждалими від конфліктів тощо, Центрі громадського здоров'я МОЗ України, Центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Здобувачі мають можливість вільного вибору бази проходження практики. За умови дотримання зазначеної вище вимоги, дозволяється проходити виробничу практики за місцем роботи та проживання після укладення договору з даними установами або отримання клопотання про прийняття здобувача на практику. У виключних умовах (знаходження здобувача на ТОТ, за кордоном) виробничу практику (узагальнюючу) здобувачі можуть проходити на базі Лабораторії психології здоров'я Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Також здобувачі мають можливість проходити практику в рамках реалізації окремих проектів, які мають у своїй структурі дослідницькі компоненти. Тобто установи, підприємства, організації, які мають належні умови для проведення практики з психологічного консультування та проводять психологічні дослідження чи здійснюють розробки за напрямками, що відповідають тематиці та змісту освітньо-професійної програми. Під час проходження практики у межах проектної діяльності її терміни можуть бути перенесені відповідно періоду реалізації проекту у позанавчальний час.

З орієнтовним переліком баз практики та договорами можна ознайомитися на сторінці кафедри на офіційному сайті Університету в рубриці «Практика» за посиланням: <https://fvsp.mdpu.org.ua/kafedra-psychologiyi/praktychna-%20pidgotovka-2/>

VI. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИКИ

Виробнича практика проводиться відповідно до затверджених нормативних документів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького <https://mdpu.org.ua/universitet/informatsiya-shho-pidlyagaye-oprilyudnennyu/dokumenti-vishhogo-navchalnogo-zaklad/polozhennya-z-organizatsiyi-osvitnogo-p/>:

- Положення про організацію освітнього процесу
- Положення про бально-накопичувану систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти
- Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти

Зразок договору про проведення виробничої практики здобувачів вищої освіти, зразок направлення на практику, зразок клопотання про направлення на практику наведені у вищезазначеному Положенні про практичну підготовку здобувачів вищої освіти.

Перед початком виробничої практики, науково-педагогічні працівники кафедри проводять настановчу конференцію, з метою орієнтування у цілях, завданнях, змісті практики, критеріях її оцінювання і порядку звітування. Підготовка здійснюється в умовах професійної діяльності під організаційно-методичним керівництвом науково-педагогічних працівників кафедри психології. Здобувач вищої освіти має показати вміння самостійно організовувати й планувати роботу, належний рівень опанування загальними і спеціальними компетентностями з обов'язкових освітніх компонентів, а також рівень оволодіння здобувачами технологіями і техніками роботи сучасного психолога.

Студенти-практиканти повинні строго дотримуватися режиму праці бази практики, етичних принципів професійної діяльності психолога, усвідомлювати межі власної компетентності.

Отже, виробнича практика (узагальнююча) з поступовим розширенням спектру практичних завдань і включенням різних професійно важливих психотехнологій забезпечує отримання здобувачами вищої освіти умінь та навичок роботи психолога.

VII. ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

Блок 1. Особливості організації та діяльності психологічної служби/кабінету/практичного психолога закладу.

Практикант ознайомлюється з особливостями діяльності психологічної служби закладу чи кабінету практичного психолога-консультанта, функціями, завданнями та умовами роботи. Відбувається бесіда з керівником закладу для з'ясування специфіки функціонування психологічної служби чи кабінету практичного психолога, основних завдань і ролі психолога. Також вивчаються умови роботи психолога, включаючи оформлення робочого кабінету та організацію робочого дня.

Додатково здійснюється ознайомлення з нормативними документами, які регламентують діяльність психологічної служби, інструктивними матеріалами та методичною літературою, що використовується в роботі практичного психолога-консультанта.

На основі аналізу професійного стандарту, посадової інструкції та з урахуванням Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1018-р) скласти професіограму психолога, визначивши професійні та особистісні якості, напрями діяльності, етапи професійного розвитку та становлення. Надати матеріали професіограми у вигляді презентації.

Блок 2. Планування, організація та проведення психологічного дослідження в консультативній практиці

Ознайомлення з основними аспектами методології психологічного дослідження у сфері психологічного консультування:

- Систематика, функції та завдання психологічної діагностики в консультативній практиці.
- Методи дослідження, які застосовуються в процесі консультування.
- Проведення консультативної бесіди (інтерв'ю).
- Використання діагностичних методів для вивчення особистості клієнта (опитувальники, проєктивні методики, спостереження тощо).

Розробка плану психологічного дослідження, включаючи вибір діагностичних методик, які відповідають запиту клієнта та цілям консультування. Організація та проведення психологічного дослідження з дотриманням етичних норм і конфіденційності.

Обробка результатів дослідження передбачає якісний, кількісний та графічний аналіз (побудова діаграм, таблиць тощо). Узагальнення отриманих даних і формулювання висновків щодо психологічного стану клієнта, перспектив консультування та рекомендацій для подальшої роботи.

Опис і представлення індивідуального кейсу клієнта на основі проведеного дослідження, зокрема:

- Аналіз психологічного стану клієнта.
- Розробка рекомендацій щодо психологічного супроводу.
- Прогнозування змін у психоемоційному стані клієнта.

Презентація кейсу із дотриманням етичних принципів діяльності

психолога-консультанта.

Блок 3. Психологічний супровід у консультативній практиці

Аналіз індивідуальних потреб клієнта як основа побудови ефективної консультативної роботи. Складання плану індивідуальної траєкторії психологічного супроводу (консультування), який враховує запит клієнта, його життєві обставини, психологічний стан та потенціал для розвитку.

Розробка і реалізація психопрофілактичного заходу, спрямованого на підтримку психологічного благополуччя. Тематика заходу визначається актуальними потребами клієнтів або групи (наприклад, профілактика професійного вигорання, розвиток емоційної компетентності, стресостійкості тощо). Особлива увага приділяється застосуванню сучасних здоров'язбережувальних технологій, що базуються на науково обґрунтованих підходах.

У підготовці до проведення психопрофілактичних заходів важливо враховувати:

- Особливості професійної діяльності учасників.
- Потребу в підвищенні психологічної стійкості.
- Зниження ризику професійного вигорання.

Підготовка передбачає створення чіткої структури заходу, розробку матеріалів, підбір методів роботи (групові дискусії, інтерактивні вправи, релаксаційні техніки тощо) та формування рекомендацій для подальшої підтримки учасників.

Фінальним етапом є оцінка ефективності проведеного супроводу або заходу, формулювання висновків і рекомендацій для подальшого вдосконалення роботи з клієнтами чи професійними командами.

Блок 4. Індивідуальна траєкторія професійного зростання

Підбір форми і самоорганізація неформальної освіти (підвищення кваліфікації в галузі практичної психології за допомогою онлайн платформ). Представлення результатів психологічного дослідження та психопрофілактичного заходу на віртуальній платформі Лабораторії психології здоров'я (<https://dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=6832>) Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Апробація результатів дослідження в рамках участі у науковому заході (конференції, семінарі, майстре-класі), публікація результатів дослідження у матеріалах конференцій, закордонних або фахових виданнях України.

VIII. ФОРМИ І МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Програмні результати навчання	Види діяльності здобувача на практиці	Форми і засоби оцінювання
ПР 01. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми, пропонувати шляхи їх розв'язання.	Проведення психологічного спостереження та консультативної бесіди (інтерв'ю); організація та проведення дослідження. Опис і представлення індивідуального кейсу клієнта на	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль:

	основі проведеного дослідження.	диференційний залік.
ПР 02. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	Проведення психологічного спостереження та консультативної бесіди (інтерв'ю); організація та проведення дослідження. Опис і представлення індивідуального кейсу клієнта на основі проведеного дослідження.	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 03. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.	Складання портфолію нормативно-правових та законодавчих документів, що регулюють діяльність практичного психолога-консультанта. Розробка професіограми практичного психолога-консультанта (презентація). Складання психодіагностичного мінімуму методик для психологічного дослідження.	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 04. Обґрунтовувати власну позицію, робити аргументовані і структуровані висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	Узагальнення даних проведеного психологічного дослідження. Формулювання висновків дослідження, складання психологічного прогнозу щодо розвитку особистості, перспектив психологічного супроводу. Розробка професіограми практичного психолога-консультанта (презентація).	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 05. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	Підбір матеріалів для психодіагностичного дослідження, його організація і проведення, кількісний, якісний і статистичний аналіз фактичних даних. Проведення психологічного спостереження та консультативної бесіди (інтерв'ю).	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 06. Формулювати мету, завдання	Організація і проведення психодіагностичного дослідження,	Захист звітних матеріалів на

дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.	кількісний, якісний і статистичний аналіз фактичних даних, наочне представлення отриманих результатів, висновки.	підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 07. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.	Організація і проведення психодіагностичного дослідження, кількісний, якісний і статистичний аналіз фактичних даних, наочне представлення отриманих результатів, висновки. Опис і представлення індивідуального кейсу клієнта на основі проведеного дослідження. Апробація результатів дослідження в рамках участі у науковому заході (конференції, семінарі, майстер-класі), публікація результатів дослідження у збірнику матеріалів конференцій, закордонних або фахових видань України (за бажання).	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 08. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців	Апробація результатів дослідження в рамках участі у науковому заході (конференції, семінарі, майстер-класі). Публікація результатів дослідження у матеріалах конференцій, закордонних або фахових виданнях України (за бажання). Висвітлення результатів дослідження та розробок на віртуальній платформі Лабораторії психології здоров'я МДПУ імені Богдана Хмельницького	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 09. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх	Опис і представлення індивідуального кейсу клієнта на основі проведеного дослідження. Узагальнення даних проведеного психологічного дослідження. Формулювання висновків дослідження, складання психологічного прогнозу щодо розвитку особистості, перспектив	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.

розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього вручення).	психологічного супроводу.	
ПР 10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.	Аналіз протоколів психологічного спостереження та консультативної бесіди (інтерв'ю). Аналіз результатів психологічного дослідження особистості. Висновки психодіагностичного дослідження. Апробація результатів дослідження в рамках участі у науковому заході (конференції, семінарі, майстер-класі).	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 11. Скласти та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (в т.ч. у роботі з особами, що отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни)	Складання психологічного прогнозу щодо розвитку особистості, перспектив психологічного супроводу. Розробка плану індивідуальної траєкторії психологічного супроводу клієнта в консультативній практиці	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 12. Скласти та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника, в тому числі з питань охорони психічного здоров'я.	Розробка презентації психопрофілактичного чи психоедукаційного заходу. Висвітлення результатів дослідження та розробок на віртуальній платформі Лабораторії психології здоров'я МДПУ імені Богдана Хмельницького	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути	Проведення психопрофілактичного чи психоедукаційного заходу психопрофілактичного заходу на	Захист звітних матеріалів на

зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності, а також до осіб з особливими потребами.	основі сучасних здоров'язберезувальних технологій. Апробація результатів дослідження в рамках участі у науковому заході (конференції, семінарі, майстер-класі).	підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 14. Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.	Організація і проведення психодіагностичного дослідження. Апробація результатів дослідження в рамках участі у науковому заході (конференції, семінарі, майстер-класі). Підготовка і публікація результатів дослідження у збірниках матеріалів конференцій, закордонних або фахових видань України (за бажання). Проведення психопрофілактичного чи психоедукаційного заходу на основі сучасних здоров'язберезувальних технологій.	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.	Участь у неформальній освіті на онлайн-платформах з метою підвищення кваліфікації з фаху (генерування підтверджуючого сертифікату). Апробація результатів дослідження в рамках участі у науковому заході (конференції, семінарі, майстер-класі).	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога, усвідомлювати межі власної компетентності.	Складання портфолію нормативно-правових та законодавчих документів, що регулюють діяльність практичного психолога-консультанта. Опис і представлення індивідуального кейсу клієнта на основі проведеного дослідження. Узагальнення даних проведеного психологічного дослідження. Формулювання висновків дослідження, складання психологічного прогнозу щодо розвитку особистості, перспектив	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.

	психологічного супроводу.	
ПР 17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.	Розробка презентації психопрофілактичного чи психоедукаційного заходу. Апробація результатів дослідження в рамках участі у науковому заході (конференції, семінарі, майстер-класі).	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.
ПР 18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.	Психологічний прогноз щодо розвитку особистості. Проведення і опис психопрофілактичного заходу на основі сучасних здоров'язбережувальних технологій. Самоорганізація неформальної освіти	Захист звітних матеріалів на підсумковій конференції. Підсумковий контроль: диференційний залік.

ІХ. ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

ІХ. ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Перелік звітної документації:

1. Довідка про проходження виробничої практики (зразок у Положенні про практичну підготовку)

2. Матеріали практики

✓ портфолію нормативно-правових та законодавчих документів, що регулюють діяльність клінічного психолога;

✓ професіограма практичного психолога-консультанта (презентація);

✓ психодіагностичний мінімум методик та протоколів для психологічного дослідження;

✓ матеріали психодіагностичного дослідження, кількісний, якісний і статистичний аналіз результатів, наочне представлення отриманих результатів, висновки психодіагностичного дослідження;

✓ психологічний прогноз щодо розвитку особистості, перспектив подальшого психологічного супроводу та консультування;

✓ опис індивідуального кейсу клієнта на основі консультативної бесіди (інтерв'ю) та проведення психологічного дослідження;

✓ плану індивідуальної траєкторії психологічного супроводу клієнта в консультативній практиці;

✓ опис психопрофілактичного чи прихоедукаційного заходу на основі сучасних здоров'язбережувальних технологій;

- ✓ підтвердження участі у неформальній освіті з метою підвищення кваліфікації з фаху;
- ✓ підготовка матеріалів для публікації результатів дослідження у збірках матеріалів конференцій, закордонних або фахових видань України;
- ✓ висвітлення результатів дослідження та розробок на віртуальній платформі Лабораторії психології здоров'я (<https://dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=6832>) Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

X. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

№	Види діяльності	Максимальна кількість балів
Блок 1. Особливості організації та діяльності психологічної служби/практичного психолога закладу.		
1.	Складання портфолію нормативно-правових та законодавчих документів, що регулюють діяльність практичного психолога	5
2.	Розробка професіограми психолога-консультанта (презентація)	10
Блок 2. Планування, організація та проведення психологічного дослідження в консультативній практиці		
3.	Складання психодіагностичного мінімуму методик для психологічного дослідження	5
4.	Організація і проведення психологічного дослідження. Обробка результатів: кількісна, якісна і статистична. Узагальнення фактичних даних психологічного дослідження.	25
6.	Формулювання висновків психологічного дослідження, складання психологічного прогнозу щодо розвитку особистості, перспектив подальшого консультативного процесу тощо.	5
7.	Опис індивідуального кейсу клієнта на основі консультативної бесіди (інтерв'ю)	5
Блок 3. Психологічний супровід у консультативній практиці		
10.	Складання плану індивідуальної траєкторії психологічного супроводу клієнта в консультативній практиці	10
11.	Розробка, апробація та самоаналіз психопрофілактичного чи психоедукаційного заходу на основі сучасних здоров'язбережувальних технологій	10
Блок 4. Індивідуальна траєкторія професійного зростання		
12.	Участь у неформальній освіті - підвищення кваліфікації в галузі клінічної психології	10

13.	Апробація та оприлюднення результатів дослідження (участь у наукових заходах, публікація тез або наукової статті)	10
14.	Захист результатів практики у підсумковій конференції	5
Загальна кількість балів		100

Характеристика критеріїв оцінювання знань	Якісна шкала	Максимальна кількість балів - 5	Максимальна кількість балів - 10	Максимальна кількість балів - 20
Високий рівень Характеризується глибокими, міцними, узагальненими, системними знаннями – з предмета, уміннями застосувати знання, творча, навчальна діяльність має дослідницький характер, позначена уміннями самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особистісну позицію.	відмінно	5	9-10	18-20
Високий рівень Характеризується глибокими і міцними знаннями – з предмета, уміннями застосувати знання, творча, навчальна діяльність має частково дослідницький характер, позначена уміннями самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особистісну позицію.	добре	4	8	15-17
Достатній рівень Характеризується знаннями суттєвих ознак, понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними. Студент самостійно	добре	3	6-7	12-14

засвоює знання у стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, синтезом, узагальненням, порівнянням, абстрагуванням), уміє робити висновки, виправляти допущені помилки.				
Середній рівень Знання неповні, поверхневі. Студент відновлює основний навчальний матеріал, але недостатньо осмислено, не вміє самостійно аналізувати, робити висновки. Здатний вирішувати завдання за зразком. Володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.	задовільно	2	5	9-11
Початковий рівень Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, обумовлюється початковим уявленням про предмет вивчення.	задовільно		3-4	6-8
Незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач.	Не зараховано (з можливістю повторного складання)	1	2-3	3-5
Незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння орієнтуватись при виконанні практичних задач, незнання основних фундаментальних положень	Не зараховано (з обов'язковим повторним вивченням освітнього компонента)	0	0-1	0-2

	нта)			
--	------	--	--	--

Співвідношення балів національної оцінної, ECTS і 100 – бальної оцінної шкали

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

XI. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Після закінчення терміну практики здобувачі вищої освіти звітують про виконання програми практики на підсумковій конференції.

Звіт з виробничої практики приймається і оцінюється науково-педагогічним працівником-керівником практики від кафедри. Звіт з виробничої практики захищається у комісії, призначеній завідувачем кафедри психології, на підсумковій конференції. Оцінка з практики виставляється здобувачам вищої освіти відповідно до діючої системи оцінювання в Університеті та на підставі перевірки відповідної звітної документації; характеристики керівника практики з боку закладу, підприємства, установи, організації; презентації результатів проходження практики під час захисту звіту.

Оцінювання здійснюється відповідно до критеріїв оцінювання результатів навчання за видами діяльності здобувачів вищої освіти на практиці. Формою підсумкового контролю є диференційований залік.

XII. ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

Основна

1. Буленко Т.В. Діагностика особистості в практичній діяльності психолога. / Т.В. Буленко, М.І. Мушкевич, Р.П. Федоренко. – Луцьк, 1996.
2. Вавринів О.С., Яремко Р.Я. Основи психологічного консультування: навч. посібник. Львів : ЛДУ БЖД, 2020. 112 с.
3. Возніцина К., Сіренко Т., Грудій М. Модель центру відновлення психічного здоров'я для постраждалих від війни. На основі досвіду ДЗ «Центр

психічного здоров'я та реабілітації ветеранів «Лісова поляна» МОЗ України», 2023. – 88 с.

4. Гридковець Л. М., Вашека Т. В. Психологічне консультування: посібник / за ред. Гридковець Л. М. Київ : Літера, 2015. 207 с.

5. Євдокимова Н.О., Опанасенко Л.А, Іванцова Н.Б. Психологічні основи професійного консультування: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2015. 384 с.

6. Зливков В.Л., Лукомська С.О. Теорія та практика психологічних тренінгів. К.- Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 209 с.

7. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К.: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
- https://drive.google.com/file/d/1CwK_ry21PRa1kuwHca-dnc8Q-3c9kEx9/view?usp=sharing

8. Магдисюк Л. І. Основи психологічного консультування : навч. посіб. / Людмила Іванівна Магдисюк, Раїса Петрівна Федоренко. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 360 с.

9. Нормативно-правові документи, що регламентують працю психолога в різних сферах практичної діяльності / навчально-методичний посібник/ авт.-укл. К.А. Андроннікова, О.Л. Луценко. – Х.: ХНУім. В.Н. Каразіна, 2015. – 68 с.

10. Славіна Н.С. Психологічне консультування : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2022. 180 с.

11. Основи психологічного консультування: опорний конспект лекцій з дисципліни для студентів денної та заочної форми навчання напряму підготовки 6.030103 «Практична психологія»/укладач В.С. Варга. Мукачево: МДУ, 2018. 41 с.

12. Практикум з індивідуального психологічного консультування військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей: навчально-методичний посібник / Хоружий С. М., Лозінська Н. С., Пішко І. О., Олійник В. О., Сириця М. В. Київ: «Центр учбової літератури», 2023. 90 с.

13. Панок В. Г. Основи психологічної допомоги: теорія та практика психологічного консультування : навч. посібник / В. Г. Панок, Я. В. Чаплак, Я. Ф. Андрєєва. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 384 с.

14. Приходько Ю.О. Практична психологія: введення у професію: навч. посібник. К.: Каравела, 2017. 248 с.

Додаткова

15. Афанасьєва Н.Є. Моделі і способи інтернет-консультування фахівців екстремальних видів діяльності / Н.Є. Афанасьєва // Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць. Вип. 13.– Х.: НУЦЗУ, 2013. – С. 13-21

16. Афанасьєва Н.Є. Особливості дистантного консультування представників постраждалих спільнот. Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології: монографія/за заг. ред. ВП Садкового, ОВ Тімченка.–Харків: ФОП Мезіна ВВ, 2017.–512 с.–С. 430-445.

17. Божук, Б. С., Коростій, В. І., & Поліщук, О. Ю. (2015). Організація допомоги особам, що перенесли екстремальні події, засобами дистанційного

психологічного консультування. Український вісник психоневрології, т. 23, вип. 2 (83), 106.

18. Васківська С.В. Основи психологічного консультування: Навчальний посібник / С.В. Васківська. – К.: Четверта хвиля, 2004. – 256 с

19. Виноградна О.В. Особливості використання новітніх інформаційних технологій в психологічному консультуванні / О.В. Виноградна // Психологічний часопис: збірник наукових праць / за ред. С.Д. Максименка. – № 2(2). – К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПУ, 2015. – С. 16-23.

20. Вілюжаніна Т.А. Особливості психологічного консультування в Інтернеті (з досвіду роботи) / Т.А. Вілюжаніна // Актуальні проблеми психології. / Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том 7. Екологічна психологія. Випуск 33. – 2013. – С. 61-71.

21. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 338 с.

22. Горбунова В.В., Карачевський А.Б., Климчук В.О., Нетлюх Г.С., Романчук О.І. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп. – Львів: Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. – 96 с.

23. Етичний кодекс психологів-консультантів. Режим доступу: <https://www.psycounseling.org/ethics>

24. Іванова О.Л., Пінчук І.Я., Хаустова О.О., Степанова Н.М., Чайка А.В., Пінчук А.О. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги сім'ям з дітьми, дітям, які перебувають/перебували у зоні збройного конфлікту. Підтримка реформи соціального сектору в Україні/ під ред. О.Л. Іванова. URL: <http://zn-upszn.at.ua/DOK/methodic.pdf>

25. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації : [пер. з англ.] / Міжвідомчий постійний комітет. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. 216 с.

26. Кокур О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Корня Л.В. Психологічна оцінка суїцидального ризику у військовослужбовців. Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2019. 206 с. - <https://drive.google.com/file/d/1VqPHFF50Z8qckQa0i8ttKUFjy4iiJtfv/view?usp=sharing>

27. Комінко С.Б. Кращі методи психодіагностики. / С.Б. Комінко, Г.В. Кучер. – К.: Карт-бланш, 2005.

28. Коцан І.Я. Психологія здоров'я людини: навч. посіб. / І.Я. Коцан, Г.В. Ложкін, М.І. Мушкевич за ред. І.Я. Коцана. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – 316 с.

29. Медико-психологічне консультування : навч.-метод. посіб. / Людмила Іванівна Магдисюк, Раїса Петрівна Федоренко. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 332 с.

30. Мицько В.М. Специфіка дистанційного психологічного консультування в мережі Інтернет / В.М. Мицько // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна. - 2011. - Вип. 1. - С. 68-80.

31. Опанасенко Л.А. Основи психологічного консультування: у схемах і таблицях. Миколаїв : Іліон, 2019. 122 с.
32. Основи психологічного консультування (лекційний курс): навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Практична психологія». Рекомендовано до друку Вченою радою факультету початкової освіти (Протокол №4 від 25 листопада 2011 року)/ уклад. Борис Андрійович Якимчук, Ірина Павлівна Якимчук.-Умань: ПП Жовтий О. О., 2013. – 204 с.
33. Охорона психічного здоров'я в умовах війни / пер. з англ. Тетяна Семигіна, Ірина Павленко, Євгенія Овсяннікова [та ін.]. К.: Наш формат, 2017. 1068 с.
34. Пашко Т., Гліченко О. Телефонне консультування : Пам'ятка для працівників на місцях / за ред. В. Чернобровкіної ; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ : НаУКМА, 2023. 16 с.
35. Перепелюк Т.Д., Ільченко І.С. Організація і методика соціально-психологічних тренінгів: навчальний підручник / Т.Д. Перепелюк, І.С. Ільченко. Умань: видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2014. 255 с.
36. Поліщук С.А. Методичний довідник з психодіагностики: Навчально-методичний посібник / С.А. Поліщук – Суми: ВТД «Університетська книга», 2009. – 442 с.
37. Психологу для роботи: Діагностичні методики: збірник. Уклад М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. Ужгород: Вид-во Олександра Гаркуши, 2012. 616 с. - https://drive.google.com/file/d/1jj5XSYr8lwR9cbnUCTUg8V1Dw5N_Mv0A/view?usp=sharing
38. Пучина О. В. Практика надання психологічної допомоги в онлайн форматі. Нова українська школа: результати та перспективи: зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 21 груд. 2023 р. Маріуп. держ. ун-т. Київ, 2024. С. 144–147.
39. Самошкіна Л. М. Основи психологічного консультування: навчальний посібник /за ред. чл.-кор. АПН України, проф. Е. Л. Носенко. – Д.: Вид-во ДНУ, 2011. – 332 с.
40. Саржевський С. Н. Суїцидологія : навчальний посібник для лікарів інтернів з спеціалізації «Психіатрія» . – Запоріжжя, 2020. – 87 с.
41. Суїцидологія : конспект лекцій / укладач І. Г. Мудренко. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 76 с.
42. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. Вид. 2-ге, змін. та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 480 с.
43. Федоренко Р. П. Психологія суїциду : навч. посіб. Вид. 2-ге, змін. та доп. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 492 с.
44. Хомич Г.О., Ткач Р.М. Основи психологічного консультування: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2004.- 152с.
45. Цимбалюк І.М. Психологічне консультування та корекція. Навчальний посібник / І.М.Цимбалюк. – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 544с.
46. Черезова І.О. Психологія життєвих криз особистості : навчальний посібник. Бердянськ, БДПУ, 2016. 193 с.

47. Ясточкіна І. А. Інтернет-консультування як нова технологія в психолого-педагогічній практиці. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2018. Вип.25. С. 66–72.
48. John Suler, Ron Kraus, George Stricker Cedric Speyer Online Counseling A Handbook for Mental Health Professionals Second Edition Second Edition 2010 <https://books.google.com.ua/books?id=ts9FZ9bcm9EC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
49. Kolog E.A. E-counseling implementation: Students' life stories and counseling technologies in perspective. International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology (IJEDICT). 2014. Vol. 10, No 3. P. 32-48.
50. Multidisciplinary team working: from theory to practice: discussion paper (Mental Health Commission). (2006).
51. Nevo I., & Slonim-Nevo V. (2011). The Myth of Evidence-Based Practice: Towards Evidence-Informed Practice. British Journal of Social Work, 41(6), 1176-1197. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcq149>
52. Ostopolets I., Kobylnik L., Bilukha, Drozdova D. Psychosocial aspects of crisis counselling in war conditions. Zeszyty naukowe Wyższej szkoły technicznej w Katowicach 2024. Nr. 18. str. 127-140. DOI: 10.54264/0093
53. People-centred health care: a policy framework. (2013, 2 грудня). World Health Organization (WHO). <https://www.who.int/publications/i/item/9789290613176>
54. Reese R. J., Conoley C. W., Brossart D. F. Effectiveness of telephone counseling: a field-based investigation. URL: [researchgate.net/publication/232525498_Effectiveness_of_telephone_counseling_A_field-based_investigation](https://www.researchgate.net/publication/232525498_Effectiveness_of_telephone_counseling_A_field-based_investigation)
55. Witvliet, C.V.O., Phillips, K.A., Feldman, M.E., & Beckham, J.C. (2004). Posttraumatic mental and physical health correlates of forgiveness and religious coping in military veterans // Journal of Traumatic Stress, 17(3), 269-273.

ДОДАТКИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ОКРЕМИХ ЗАВДАНЬ ПРАКТИКИ

ДОДАТОК А

Схема складання професіограми

На основі кваліфікаційної характеристики посади практичного психолога, посадової інструкції і матеріалів, наведених вище відносно змісту діяльності психолога, спробуйте скласти професіограму цього фахівця (додати презентаційні матеріали).

Професіограма (від лат. Professio – спеціальність, Gramma – запис) – опис особливостей конкретної професії, що розкриває специфіку професійної праці і вимог, які пред'являються до фахівця. Включає в себе опис виробничо-технічних, соціально-економічних умов трудової діяльності, а також психофізіологічних вимог, що пред'являються професією до людини. Розрізняють два види професіограм: професіокарти і повні професіограми.

Професіограма описує психологічні, виробничі, технічні, медичні, гігієнічні та інші особливості спеціальності, професії. В ній вказують функції даної професії і труднощі в її освоєнні, пов'язані з певними психофізіологічними якостями людини і з організацією виробництва. Вона включає в себе психограму – портрет ідеального або типового професіонала, сформульований в термінах психологічно вимірних властивостей. Психологічна професіограма створюється в ході психологічного аналізу професійної діяльності.

Професіограма відображає:

- ✓ вимоги до посадових обов'язків працівника;
- ✓ вимоги до робочого місця;
- ✓ можливі шляхи подальшого професійного руху працівника;
- ✓ варіанти професійного навчання, перенавчання, підвищення кваліфікації та ін., все про конкретну посаду стосовно специфіки даної професії.

Професіограму доцільно розробляти за певною методологічною схемою: професія → професійно значущі вимоги до працівника → професійно важливі якості → рівень вимог до відповідних професії психофізіологічним властивостям (ПФС) → методи дослідження → ранжування рівня розвиненості ПФС → норми оцінки ПВК → психограма → професійний відбір та адаптація працівника → прогнозування його професійного розвитку → види і форми додаткової підготовки (перепідготовки, підвищення кваліфікації).

Виділяються наступні методологічні принципи розробки професіограм:

- а) системність;
- б) цілісність;
- в) практичність;
- г) науковість і сучасність;
- д) ефективність.

Важливою складовою частиною професіограми є психограма – опис

психологічних характеристик конкретної професійної діяльності, сукупності психофізіологічних і особистісних якостей працівника, важливих для її успішного здійснення.

ДОДАТОК Б

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Алгоритм психологічного дослідження

Проведення психодіагностичного дослідження:

- ✓ розробити програму психологічного дослідження, спираючись на рекомендації керівника кваліфікаційної роботи та психолога установи, де проходить практика;
- ✓ підібрати валідні і надійні психодіагностичні методики, користуючись рекомендованою літературою, за необхідності – розробити анкетування;
- ✓ провести психодіагностичне дослідження з урахуванням етики діяльності психолога, зробити опис вибірки;
- ✓ обробити результати дослідження (кількісно, якісно і статистично). Для статистичної обробки результатів рекомендовано користуватися онлайн-калькуляторами (<https://www.socscistatistics.com/>, <https://www.eztests.xyz/>);
- ✓ узагальнити результати дослідження і представити їх у вигляді таблиці та/ або діаграм. Зразки оформлення представлені у Методичних рекомендаціях з підготовки і захисту кваліфікаційних робіт з психології (<https://inst.mdpu.org.ua/navchalno-naukovyj-institut-sotsialno-pedagogichnoyi-ta-mystetskoyi-osvity/kafedra-psiholohiyi/osvitnij-protses-kafedri-psiholohiyi/pidgotovka-do-atestatsiyi/>);
- ✓ сформулювати висновки дослідження,
- ✓ скласти психологічний прогноз;
- ✓ до звіту додати застосований психодіагностичний інструментарій.

Принципи наукового пізнання в психології. Методи психології

Наукове пізнання підкорюється певним принципам. Терміном «принцип» (від латинського – основа, першоджерело) позначають провідну ідею, основне правило, центральне поняття, основу системи. Отже, принципи наукового пізнання – це основні правила, за якими таке пізнання має здійснюватись. Без дотримання цих принципів пізнання перестає бути науковим і може привести до помилок.

Основні принципи пізнання в психології:

Принцип детермінізму – психічні явища не виникають самі по собі, а зумовлені природними та соціальними умовами. Психіка тварини зумовлюється природним відбором і біологічними законами, а психіка людини соціальними умовами і культурою суспільства.

Принцип відображення – психіка є суб'єктивним відображенням (образом) об'єктивного світу. Вона відображає об'єкти, явища, які належать до зовнішнього світу й існують за межами суб'єкта. Але суб'єкт, пізнаючи об'єктивну реальність, виявляє до неї своє індивідуальне ставлення і суб'єктивно забарвлює її сприймання.

Принцип єдності психіки і діяльності - психіка і діяльність утворюють нерозривну єдність: психіка людини виникає, розвивається і існує в діяльності.

Принцип розвитку – психіка не є чимось застиглим і стабільним, її можна зрозуміти лише в процесі її розвитку.

Принцип особистісного підходу – психіка кожної людини, незважаючи на спільні для всіх людей особливості, унікальна. Унікальність психіки людини зумовлюється індивідуальними анатомо-фізіологічними особливостями людини та унікальністю її життєвого досвіду.

Принцип системності – всі особливості психіки людини взаємодіють одна з одною, тому їх слід вивчати цілісно, як компоненти однієї системи. Методи психології

Метод (від грецького *methodos* – шлях дослідження або пізнання) – це сукупність прийомів або операцій, які націлені на вирішення конкретної задачі. Як окрема наука психологія має свої методи. Вони поділяються на дві групи: пізнавальні (дослідницькі) і методи активного впливу на особистість.

Пізнавальні методи, які мають на меті вивчення і пояснення психічних явищ, поділяються на чотири групи:

1. Організаційні методи: 1) Порівняльний метод – це метод співставлення окремих особливостей досліджуваного за віком з метою виявлення динаміки (змін у розвитку) психічного явища, що вивчається. 2) Лонгітюдний метод передбачає багаторазове дослідження психічних особливостей досліджуваних у різні періоди їх життя. Воно може тривати від декількох до десятків років. 3) Комплексні методи – це розробка і реалізація комплексних дослідницьких програм, у яких беруть участь представники інших наук.

2. Емпіричні методи:

1) Спостереження і самоспостереження. Це суб'єктивні методи. Наукове спостереження – метод, який передбачає послідовну, у формі щоденних записів, фіксацію фактів, які свідчать про психічні прояви і розвиток людини. Спостереження проводиться в природних умовах без втручання в розвиток подій. Наукове спостереження вимагає: а) чітко визначити об'єкт спостереження (з'ясувати, що спостерігатиму?); б) визначити задачі і цілі спостереження (для чого, з якою метою спостерігатиму?); в) скласти план спостереження (коли спостерігатиму, скільки, через які часові проміжки?); г) визначити спосіб спостереження, який якнайменше впливає на об'єкт спостереження, і дає якнайбільше інформації; д) вибрати спосіб реєстрування спостережень (щоденник спостереження, карта спостереження); е) пояснити отриману інформацію. Недоліки методу: вимагає дуже багато часу, не може забезпечити повтор. Різновидом спостереження є самоспостереження, коли предметом спостереження дослідника виступає власна особистість.

2) Експеримент – це дослідження того чи іншого психічного явища в умовах, які спеціально створюються. Це об'єктивний метод.

Експеримент буває природний і лабораторний, а також констатуючий і формуючий. Суть лабораторного експерименту полягає в тому, що дослідження здійснюється у штучних умовах, в лабораторіях, із застосуванням спеціальних приладів. На відміну, природний експеримент, який був запропонований А.Ф.Лазурським у 1910 р., передбачає вивчення особистості досліджуваного у звичних для нього умовах завчасно підготовлених експериментатором.

Констатуючий експеримент допомагає зібрати дані про стан розвитку певних психічних особливостей людини. Формуючий експеримент має на меті формування певних психічних особливостей.

3) Близнюковий метод – це співставлення психічного розвитку однойцевих близнюків в умовах спостереження і експерименту, що дозволяє виявити вплив ряду зовнішніх чинників на розвиток психічних функцій.

4) Психодіагностичні методи: тести, анкетування, соціометрія, інтерв'ю, бесіда. Це також об'єктивні методи.

Тести – це короткочасні, однакові для всіх досліджуваних завдання, за результатами яких визначають наявність і рівень розвитку певних психічних якостей людини.

Анкетування – опитування у письмовій формі з метою дослідження певних інтересів, уподобань, де наперед дається декілька варіантів відповідей на запитання, одне з яких слід підкреслити, або запитання ставляться так, щоб на них можна було відповісти «так», «ні», «не знаю», «важко відповісти».

Соціометрія – метод, який використовується для визначення зв'язків та взаємостосунків у групі людей. Бесіда – цілеспрямована завчасно продумана розмова з метою з'ясування певної інформації (переконань, ідеалів, розуміння явищ природи і суспільства, тощо). Інтерв'ю – вид бесіди, де за мету ставиться отримати відповіді на конкретні, часто заздалегідь підготовлені питання. Аналіз продуктів діяльності – метод опосередкованого вивчення особистості людини через вивчення її інтелектуальних та матеріальних досягнень (письмові роботи учнів, рукописи, щоденники).

3. Методи обробки даних, до яких входять кількісний і якісний аналізи. Кількісний аналіз передбачає статистичні обрахунки результатів тестувань, анкетувань. Якісний аналіз включає розподіл матеріалу на групи, варіанти, опис випадків, що характеризують певні типи і т. ін.

4. Інтерпретаційні методи дозволяють трактувати, пояснювати отримані експериментальні дані.

1) Генетичний метод передбачає інтерпретацію (пояснення) обробленого матеріалу дослідження з точки зору розвитку: дослідник виділяє фази, стадії, критичні періоди розвитку досліджуваного явища.

2) Структурний метод дозволяє пояснити досліджуване явище з точки зору структури: дослідник виявляє зв'язки між структурними елементами явища. Другу групу методів психології – методів активного психологічного впливу на людину – використовують з метою поліпшення її внутрішнього стану, подолання негативних наслідків травматичних подій, розв'язання внутрішніх конфліктів, особистісного розвитку. Ці методи може застосовувати тільки професійно підготовлений психолог.

Існують такі методи активного впливу на особистість: *психологічна консультація, психокорекція, психотренінг, психотерапія, реабілітація*.

Психологічна консультація проводиться з метою надання людині термінової психологічної допомоги, коли та потрапила у складні життєві обставини і відчуває внутрішні труднощі.

Психологічна корекція має на меті подолання недоліків чи проблем у поведінці та психічній діяльності людини. В ході психокорекції здійснюється вивчення індивідуальних особливостей особистості, виявлення зовнішніх і внутрішніх протиріч, розробляється і реалізується програма, спрямована на конструктивні трансформації у психіці людини.

Психологічний тренінг застосовується для розвитку особистості в цілому та окремих її особливостей.

Психотерапія та реабілітація – це система спеціальних психологічних методів, спрямованих на психологічне оздоровлення, досягнення нормалізації психічного стану людини, подолання хронічних внутрішніх конфліктів та оволодіння більш адаптивними способами поведінки.

ДОДАТОК В

Консультативна бесіда (інтерв'ю)

Основним методом роботи консультанта є бесіда. Консультативна бесіда, з одного боку, - це метод одержання даних на основі вербальної комунікації, з другого - діагностичний метод, що дозволяє одержати інформацію про внутрішні процеси, суб'єктивні переживання й особливості поведінки людини, які не можуть бути виявлені за допомогою об'єктивних методів. І, нарешті, бесіда — це особливий психотерапевтичний засіб установлення контакту.

Проведення консультативної бесіди передбачає дотримання спеціальної "технології", до якої входять: 1) умови взаємодії (час і місце бесіди, оформлення кабінету, одяг тощо); 2) уміння встановлювати й підтримувати контакт із клієнтом (коректність, уважність, спостережливість і досить високий рівень рефлексії психолога); 3) активне слухання.

1. Умови взаємодії У роботі психолога-консультанта не буває дрібниць. Людина, що звертається до психолога по допомогу, має почуватися затишно. Вона хоче відчувати не тільки турботу, доброзичливість і розуміння, але й бути у безпеці. Безперечно, що домінуючими умовами створення такої атмосфери будуть професіоналізм і особисті якості консультанта, та разом з тим важливим фактором є організація робочого місця. Не можна провести успішного консультування, коли сторонні постійно входять і виходять з кімнати чи дзвонить телефон, що порушує хід думок клієнта. Кімната має бути досить ізольованою, крім цього, вона мусить бути затишною й обладнаною необхідними меблями, краще в стилі "класик". Зрозуміло, що психолог може поставити у своєму кабінеті розкішні м'які крісла з великою кількістю подушок і подушечок та застелити підлогу білим килимом. Однак уже після перших дощів йому доведеться відмовитися від килима, а після невдалих спроб знайти клієнта серед подушок - і від модних крісел. Тому краще обмежитися розумним мінімумом. У кабінеті можуть бути два куточки для бесіди: перший - м'які меблі та журнальний столик; другий - кілька напівм'яких стільців і стіл.

Також можна задіяти картини і квіти для створення гармонійної, заспокійливої атмосфери. І, звичайно, під рукою у психолога завжди мають бути канцелярське приладдя, графин з водою та одноразові серветки. У тому разі, якщо цей варіант недоступний, немає зручних меблів і спеціального приміщення, консультацію можна успішно провести, спеціально організувавши якусь частину простору, найкраще в кутку, де можна було б розмістити клієнта спиною до дверей, обмеживши його поле зору і, таким чином, максимально зосередивши його на консультанті.

Час бесіди. Час є дуже важливою характеристикою консультативної бесіди. Феномен часу можна розглядати з різних боків.

- Час як необхідна умова ефективності й успішності консультативного впливу. Зустріч має проходити тоді, коли у клієнта і консультанта є можливість поговорити спокійно, не поспішаючи.

- Час як параметр психотерапевтичного впливу. Тимчасова рамка консультації (початок — кінець) впливає на клієнта і консультанта: час минає, і їм обом необхідно працювати активно та динамічно.

- Час як показник професіоналізму психолога. Для того, щоб будьяка репліка чи інтерпретація консультанта була справді зрозумілою й прийнятою клієнтом, вона має з'явитися не занадто пізно і не занадто рано.

- Час як фактор структурованості консультативної бесіди.

Для того, щоб психолог допоміг клієнтові, кожен етап бесіди має відбуватися у відведений для цього часовий відрізок. Дуже умовно час консультативної бесіди можна розподілити у такий спосіб:

- 1) 5-10 хвилин — знайомство з клієнтом і початок бесіди;

- 2) 25-35 хвилин — розпитування клієнта, формулювання і перевірка консультативних гіпотез;

- 3) 10-15 хвилин — корекційний вплив;

- 4) 5-10 хвилин — завершення бесіди.

Одяг та імідж консультанта Як відомо, одяг, зачіска і прикраси є компонентом зовнішнього вигляду людини і можуть свідчити про її діяльність (військова форма), про національну належність (національний костюм), служити додатковою ознакою віку, характеризувати смаки та звички. Одяг, зовнішній вигляд і манери поведінки психолога, повинні відповідати загальноприйнятим у суспільстві стандартам. Зайвий макіяж, занадто яскравий, дорогий, чи, навпаки, надто демократизований одяг, підкреслено офіційний чи недбалий стиль поведінки — усе це може свідчити про явну чи неявну особистісну проблему самого фахівця, підбиваючи довіру до нього ще до початку спільної роботи.

Вираз обличчя, погляд, манери, одяг — усе мусить свідчити про здоровий спосіб життя психолога-консультанта, збалансованість його (її) особистості і вселяти в клієнта впевненість у тому, що йому зможуть допомогти.

2. Встановлення і підтримка контакту

Вітання і знайомство Першим кроком до встановлення контакту, безперечно, є вітання і знайомство: - Здрастуйте, давайте познайомимось, як мені вас називати? Іноді клієнт може відмовитися назвати себе, але забути чи не запропонувати йому назватися — це означає приректи консультацію на невдачу. Вітання має бути нейтральним, воно не може бути радісним чи, навпаки, стурбованим, бо ще невідомо, що привело до вас цю людину.

Вітання може супроводжуватись потиском руки. Незважаючи на те, що в нашій вітчизняній консультації обмін рукостисканням використовується нечасто, а іноді виглядає "просто безглуздо", такий жест і сьогодні демонструє іншій людині тепло, справжню доброзичливість, і може стати "першим ефективним кроком у досягненні емпатії". Разом з тим трапляються клієнти, яким неприємні чийсь дотики, і тоді вже однозначно рукостискання не буде сприяти встановленню контакту. Якщо клієнт першим простягнув руку, варто відповісти на його вітання і постаратися прочитати інформацію про можливий тип його взаємодії (що він неусвідомлено вам передав). Якщо ви відчули владне рукостискання, вашу долоню ніби стиснули — це тип "переваги".

Можливо, вам хочуть сказати: "Я — сильна особистість, і сам можу все вирішити, будь зі мною обережний". А може, це проста спроба компенсувати якесь глибоке почуття неповноцінності. Іншим типом взаємодії є "покірність і поступливість". Людина простягає вам руку, відкривши її долонею нагору, і мовчки говорить: "Робіть зі мною все, що хочете". Може, він справді розгублений, а, можливо, не хоче чи боїться відповідальності. І, нарешті, третій тип — це "рівність". Прочитавши цю інформацію, можете думати, що ви сподобалися клієнту, і він готовий до співпраці.

Позиція і дистанція Продовжимо спостереження за клієнтом. Запропонуйте клієнтові пройти і вибрати собі місце. Не забудьте залишити право вибору місця за клієнтом! По-перше, він сам вирішить, де йому комфортніше, по-друге, ви одержите можливість "прилаштуватися" до нього. Наприклад, клієнт сів за стіл, тоді й ви займете місце за столом. Де? Навпроти чи поруч? За даними естонського дослідника М. Хейдеметса, люди розташовуються навпроти один одного, якщо спілкування "суперницьке", або сідають поруч, якщо "кооперативне". Консультативна бесіда, як правило, представлена позицією "навскоси", через кут столу чи з протилежних боків столу, але не навпроти, а по діагоналі. Таке розташування, з одного боку, сприяє контакту очей, а з другого — дає можливість при бажанні відвести погляд убік без особливих зусиль; окрім цього, надає змогу "тактовно" спостерігати за співрозмовником. Чи, наприклад, клієнт пройшов у середину кімнати й влаштувався у "м'якому куточку". Ви йдете слідом і сідаєте поруч, трохи навскоси, не занадто близько — так, щоб залишався простір, достатній для жестикуляції та рухів, і щоб бачити обличчя співрозмовника.

Пам'ятайте, що, зазвичай, під час розмови "комфортна" відстань між людьми коливається від довжини руки до 1,5-2 метрів. Складніше, коли клієнт проігнорував пропозицію консультанта сісти й пішов до вікна. Постійте поруч, згодом знову тактовно запропонуйте йому стілець.

Спостережливість і рефлексія психолога Кожна зустріч із клієнтом навіть у досвідчених консультантів викликає певне занепокоєння, а для багатьох початківців — встановлення контакту з клієнтом є складним завданням. Складним, але таким, яке можна вирішити. Потрібно тільки навчитися бути спостережливим. Хода клієнта, його постава, пози, жести, вираз обличчя й погляд, інтонація й тон голосу можуть надати консультантові додаткову інформацію.

Хода Вже "прихід клієнта дає консультантові перше уявлення про його характер". Якщо клієнт входить у кабінет твердим і впевненим кроком, то це вказує на сміливість. Разом з тим звучна хода, навмисно підкреслений стукіт взуття свідчить про нестриманість характеру, безцеремонність (часто при цьому підвищений тон "компенсує" відсутність впевненості в собі). Люди, що ходять тихими, невпевненими кроками, спираючись на пальці, — завжди зосереджені, не люблять привертати до себе увагу, часто заглиблені в себе. Якщо ж клієнт має нерівномірний крок — то поспішає, то сповільнює ходу і при цьому злегка погойдується — то, можливо, він боязкий і прагне уникнути консультації. Розмірений крок характеризує людей спокійних, непадвлдних

ніяким дивацтвам і легковажності. Р. Покорни в праці "Про вираження людини в ході" вказує, що розгойдування під час ходьби може бути як ознакою акуратності і точності, так і педантичності чи навіть марносластва. Він також думав, що надто великі кроки людини невисокого зросту можуть означати бажання швидше досягти мети, енергію і стрімкість, а маленькі кроки людини високого зросту — боязкість і неквапливість. Хо́да людини може говорити не тільки про її стан, але й характер занять (хода моряка, "солдатський крок"), а іноді й про перенесені захворювання.

Постава Іншими елементами, що формують "портрет" особистості клієнта, можуть бути його постава, жести і поза. Як відомо, постава визначає загальний вигляд фігури й багато в чому залежить від звичного положення корпусу і голови. Пости́ви поділяють на пряму, сутулува́ту й згорбле́ну, на мляву й бадьору. Так само, як і хо́да, постава клієнта може бути досить інформативною для спостережливого консультанта. Так, пряма і невимушена постава може свідчити про відкритість, здатність до негайного використання внутрішніх сил і незалежності від якого-небудь обмежувального примусу, хоча це може бути й результатом занять спортом (наприклад, гімнастикою чи спортивними танцями). Можливо, млява постава, сутула спина виявляють покірність, смиренність, догідництво, хоча не виключені певні проблеми з хребтом. А от нерухомість чи напруженість тіла, найімовірніше, вказують на реакцію самозахисту, уникнення контактів, закритість, часто вразливість, а також на незграбне намагання бути коректним.

Поза Нерухомість і напруженість тіла можуть бути не тільки особливістю постави, але й однією з характеристик пози клієнта. Ми не ставимо перед собою завдання детального аналізу всіх можливих поз клієнта, проте хочемо звернути увагу на декілька способів "прочитання" посадки людини, які описав А. Штангль:

- **закрита посадка** (ноги і ступні зімкнуті) — побоювання контактів, недостатня внутрішня впевненість у собі;
- **безтурботно-відкрита посадка** (ноги чи стегна широко розставлені) — недисциплінованість, лінощі, байдужо-примітивна безцеремонність;

- **ноги, покладені одна на другу** — природна самовпевненість, доброзичливий настрій, немає готовності до діяльності чи захисту;
- **посадка на краю стільця, з випрямленою спиною** — високий ступінь зацікавленості у предметі розмови;

- **посадка при постійній готовності підхопитися** (наприклад, одна ступня під сидінням стоїть повністю, друга за нею — на носку) — типова для невпевнено-боязких чи злостиво-недовірливих натур. Зрозуміло, що в практиці консультування необхідно звертати увагу на позу клієнта, але ще більш важливо зауважувати зміни в положенні тіла. Якщо клієнт раптово стиснув долоні, схрестив ноги чи сів на край крісла, то консультант може припустити, що в цей момент слова клієнта не відповідають його переживанням. А це справді важливо!

- *Жести* Людина жестикулює довільно й підсвідомо. Для консультантів особливе значення має саме мимовільна жестикуляція, оскільки вона передає

певні стани. На думку Кроута, пальці, зведені разом, означають покірність і смиренність, палець біля рота — сором'язливість, палець, затиснутий пальцями другої руки, — самопідбадьорення. У ситуаціях зниклої, вважає Гельма, людина потирає різні частини голови (око, чоло, тім'я, підборіддя, ніс, щоки, вуха) чи маніпулює предметами: повторно закручує і розкручує краватку, футляр самописки, торкається костюма. Якщо ж людина стурбована, вона "совається" на стільці, закушує губи, часто киває головою чи поправляє волосся, що заважає. Як бачимо, внутрішній стан унікальним чином відтворюється в зовнішньому поводженні. Разом з тим, тлумачити "сигнали тіла" однозначно було б неправильно: кожен жест може мати кілька значень. Якщо хтось потирає потилицю, це не обов'язково означає, що він збентежений, можливо, в нього просто свербить голова, а може, це звичка. Консультантові необхідно помічати й запам'ятовувати невербальні прояви різних станів клієнта, навчитися вирізняти саме ті жести, що свідчать про зміну емоційного стану. Для психолога важливими є саме моменти переходу з одного стану в інший: не саме почервоніння чи збліднення, а момент його зачінання, не хитання ногою, а момент початку цього погойдування, не хрипкий голос, а слово, на якому чи після якого він почав хрипнути, не постійні паузи, а та з них, яка затягнулась, не саме кивання, а момент його початку чи припинення, не сама поза, а її зміна, не як сидить клієнт, а коли пересів.

Уважна поведінка консультанта — основа спілкування. Якщо ми хочемо допомогти клієнтові, необхідно пам'ятати, що він, так само як і консультант, реагує на невербальні і вербальні повідомлення і йому важливо відчувати "присутність" консультанта. Успіх консультанта залежить насамперед від його уважної поведінки з клієнтом. Уважна поведінка — це центральний аспект консультування. Вона заохочує клієнта до розмови і містить у собі чотири моменти: візуальний контакт, доречну мову жестів, тон голосу і вербальний супровід сповіді клієнта.

Візуальний контакт. Візуальний контакт — це засіб взаємної регуляції процесу бесіди. Якщо ви — консультант і працюєте з клієнтом, дивіться на нього: підтримуйте прямий візуальний контакт, коли слухаєте і обмежуйте його, коли говорите. Уникайте "мертвого" пильного погляду, залишіть за собою і за клієнтом право подеколи відволікатися й дивитися на інші об'єкти, не затримуючись на них довго. Пам'ятайте, якщо клієнт то дивиться в очі, то відводить погляд убік, — це, як правило, означає, що він ще не закінчив говорити. Закінчивши висловлювання, клієнт дасть знати про це прямим поглядом в очі консультантові, тобто пропонуючи йому вступити в розмову. Саме рух очей, на думку А. Айві, — "ключ до того, що відбувається в голові клієнта".

Труднощі з підтримкою візуального контакту, як правило, відчувають ті клієнти, які: 1) змушені говорити на делікатну тему; 2) пережили в дитинстві досвід приниження, пов'язане з настійною вимогою суворого дорослого "дивитися прямо в очі" під час "виховного процесу"; 3) взагалі уникають контакту очей під час обговорення серйозних проблем (як наслідок культурних традицій свого народу, наприклад, у американських та австралійських

аборигенів, ескімосів). Клієнти знають, що ви виявляєте інтерес, якщо у вас зацікавлений вираз обличчя і ви використовуєте жести, що допомагають розмові й заохочують, якщо ви дивитесь їм прямо в очі й злегка нахилиєтеся вперед. Разом з тим, занадто швидкий, раптовий рух до клієнта скорочує дистанцію між ним і консультантом і може сприйматися як погроза. І навпаки, якщо консультант різко відхилився назад, клієнт може сприйняти це як зневагу й небажання слухати.

Пам'ятайте, що м'яка зміна поз і природне використання жестів свідчать про спокій консультанта і його включеність у бесіду.

- *Якості голосу* Голоси людей розрізняють за висотою, тембром, манерою вимови і, якщо вони спеціально не треновані, подеколи є досить тонким інструментом вираження багатьох суб'єктивних почуттів і відчуттів. Зупинимось докладніше на деяких характеристиках людського голосу.

- *Швидкість мови* Швидка мова зазвичай асоціюється зі станом гіперактивності, свідчить про імпульсивність чи нервозність співрозмовника. Швидко говорить також той, хто впевнений у собі й намагається переконати свого співрозмовника. Спокійна, повільна манера говорити вказує на незворушність, розважливість, обґрунтованість, однак уповільнена мова може свідчити й про пригнічений стан, про млявість, втому чи депресію, а іноді про зарозумілість. Як правило, швидкість мовлення зростає, коли клієнт схвилюваний, збуджений чи стурбований. Помітні коливання швидкості мовлення виявляють недостатню врівноваженість, непевність, легку збудливість людини.

- *Сила голосу* Сила голосу — це своєрідний індикатор вияву почуттів і важливий засіб "вербального підкреслення" важливої інформації. На думку А. Штангля, значна сила голосу, як правило, характеризує щирість спонукань або зарозумілість і самовдоволення; недостатня сила голосу вказує на стриманість, скромність, тактовність чи нестачу життєвої сили, слабкість людини. Значні зміни голосу свідчать про емоційність і хвилювання.

- *Інтонація* Та сама фраза, вимовлена голосно чи тихо, швидко чи повільно, залежно від інтонації, набуває різного значення. Інтонація — це індикатор ступеню теплоти у взаєминах "консультант — клієнт". Реакція клієнта на висловлення консультанта багато в чому пов'язана з тим, яким тоном з ним розмовляють. Найчастіше вони реагують саме на інтонацію, а не на слова. Консультанту важливо вміти висловлювати свої думки не просто доброзичливо, але й без подвійних двозначностей, так, щоб тон і зміст відповідали одне одному.

Пам'ятайте, що консультанту важливіше говорити неголосно і нешвидко, ясно й чітко вимовляючи слова. Приглушений голос і спокійна манера говоріння більшою мірою сприяє виникненню у співрозмовника відчуття довіри. Тон голосу має відповідати тому, про що говориться, і відображати турботу та доброзичливість консультанта.

- *Вербальний супровід розповіді клієнта* Ще одним важливим виявом уважного поводження психолога є його вміння працювати з темою клієнта. На наш погляд, можна виділити дві особливості роботи з темою: перша — вибір

теми; друга — дотримання обраної теми. Досить часто клієнти пропонують одночасно кілька тем чи перескакують з однієї теми на іншу. Завдання консультанта — виділити саме ту тему, що є актуальною для клієнта.

3. Активне слухання Активне слухання становить собою не просто засіб, методику чи техніку, але й є принципом роботи багатьох консультантів. Суть активного слухання полягає в тому, що психолог спеціально приділяє більше уваги вербальним повідомленням клієнта, робить як поверхову, так і більш глибоку смислову інтерпретацію того, що відбувається. Потім формулює відповідь, яка відображає досить глибокий рівень розуміння переживань клієнта. Навички активного слухання є важливими і належать до найбільш складних. Разом з тим, ми можемо виділити кілька загальних способів, що дозволяють консультанту-початківцю використовувати їх в своїй роботі:

1. *Слухати й чути.* Найбільш загальний засіб, який полягає в тому, що консультант дуже уважно слухає клієнта й намагається зрозуміти його почуття, а потім повідомляє про те, що він зрозумів.

2. *Не засуджувати і не оцінювати.* Консультант не просто сприймає слова клієнта, він розуміє його почуття і приймає без критики та оцінок.

3. *Не відволікатися і не переривати.* Вся увага психолога має бути зосереджена на особистості клієнта, його розповіді, думках, переживаннях. Консультант не повинен відволікатись на внутрішні чи зовнішні стимули.

4. *Не забігати наперед в осмисленні розмови.* Консультанту не обов'язково відповідати відразу, краще дати собі час подумати, щоб уникнути поверховості відповіді.

5. *Вибрати актуальні теми та відображати їх зміст.* Із всіх тем, що пропонуються клієнтом, необхідно відібрати актуальні й значущі. Переходити до нової теми лише після завершення роботи з попередньою. Періодично повторювати клієнтові суть його повідомлень, щоб він міг відчувати, що його зрозуміли, а консультант зміг перевірити адекватність свого розуміння. Активне слухання дає змогу клієнтові отримати підтримку від консультанта й об'єктивно подивитись на ситуацію. Цей прийом дає можливість клієнтові досліджувати і усвідомлювати свої переживання, звільнитись від напруження і від почуттів, що його пригнічують.

Як бачимо, активне слухання — це ефективний засіб психотерапевтичного впливу (втручання), який допомагає клієнтові досягти конструктивних змін. Психотерапевтичне втручання — це певний вид реакцій консультанта, спрямований на досягнення проміжних і кінцевих завдань психологічного консультування.

Навички слухання Однією з найскладніших професійних навичок психолога-консультанта є його вміння слухати клієнта: слухати і чути, що говорить клієнт, і те, що він говорить, зрозуміти й прийняти, не засуджуючи й не оцінюючи. Зробити це не так просто, як здається на перший погляд. Перевіреними засобами підтримки контакту з клієнтом і демонстрації вашого до нього інтересу є навички слухання:

1. Пасивне слухання, позитивні заохочення, мінімальні заохочувальні стимули спрямовані на підтримку викладу клієнтом його історії й забезпечення

спокійного плину бесіди. Ці стимули бувають як невербальними (кивки, доброзичливий і зацікавлений вираз обличчя, відкриті жести тощо), так і вербальними (фрази типу "так-так", "звичайно", "я слухаю").

2. Просте повторення ключових слів чи фраз, які промовляє клієнт. "Просте" дослівне повторення спрямоване насамперед на уточнення сказаного й на підтримку монологу клієнта. Цей прийом можна також використовувати для того, щоб виграти час, що дозволяє сформулювати більш придатну відповідь. Розглянемо повторення ключових слів на прикладі: Клієнтка: Моя проблема — це мій 13-річний син. Слава останнім часом став дуже важкою дитиною: він пропускає заняття в школі, обманює, грубіянить. У мене таке враження, що він постійно щось від мене приховує, щось недоговорює... Консультант: ... постійно?, від вас приховує?, недоговорює?

Разом з тим необхідно пам'ятати, що в нашій культурі більше цінується передача думки співрозмовника своїми словами, ніж дослівне повторення, що може викликати подив чи навіть роздратування. Ще одним "недоліком" повторення є те, що воно відображає стереотипи та вибіркочності уваги психолога й деякою мірою може підказати клієнтові тему для продовження розмови. Тому час від часу консультантові необхідно звіряти власне розуміння ситуації з тим, як її розуміє клієнт.

3. *Перефразовування* (переформулювання) повідомлення клієнта — прийом, який використовується для уточнення змісту повідомлення чи для того, щоб акцентувати увагу клієнта на певному моменті. З цією метою психолог повторює деякі з останніх висловлювань клієнта, використовуючи синоніми до його слів і додаючи власну фразу. Перефразовування містить у собі елементи інтерпретації, що у деяких випадках може бути досить успішною, а в інших — сприйматися негативно. Перефразовування особливо корисне тоді, коли клієнта переповнюють емоції, й зовсім непродуктивне, якщо використовується монотонно, механічно.

4. *Прояснення* — повернення клієнту суті когнітивного змісту його висловлення у більш стислій і зрозумілій формі. Цей прийом, з одного боку, є перевіркою правильності розуміння консультантом повідомлення клієнта і заохоченням до подальшого розвитку тієї ж теми, з другого — сприяє чіткішому розумінню самим клієнтом власного внутрішнього світу, а також своїх взаємодій із зовнішнім світом. Для прояснення змісту консультанти найчастіше використовують такі вирази: Я правильно вас зрозумів (ла)... Ви говорите (думаєте, вважаєте, стверджуєте), що... Ви вирішили (хочете, могли б) вирішити саме в такий спосіб.

5. *Відображення почуттів* — це відображення і словесне позначення консультантом висловлених клієнтом емоцій з метою полегшення їхнього вираження й осмислювання. Найчастіше психологи використовують такі вступні фрази: Ви почуваетесь (самотнім, забутим, стомленим, невезучим...); Вас це скривдило (насторожило, стривожило, розлютило...); Вам це цікаво (нудно, байдуже...); Ви були роздратовані (скривджені, стривожені...), коли це сталося? Зазначимо, що відображення почуттів і змісту базується не тільки на

підбадьоренні й стимулюванні клієнта до продовження розповіді, але й припускає активну участь психолога в усвідомленні проблеми.

6. *Підведення підсумків.* Залежно від виконуваних функцій, в процесі бесіди підведення підсумків може бути у формі переказу та підсумовування (резюме).

Переказ — це виклад клієнтові суті його розповіді в стислому, короткому й точному вигляді. Правильний переказ не тільки переконає клієнта в тому, що ви його слухаєте й чуєте, але й дозволить йому не повертатися до своєї розповіді багаторазово. Переказ містить чотири аспекти:

1. Основу речення, в якій використовується, наскільки це можливо, певна модальність сприймання інформації клієнтом. Візуально орієнтовані клієнти мають тенденцію найкраще реагувати на слова з візуальним навантаженням ("Ви говорите, що бачите ситуацію з цього погляду..."); аудіально орієнтовані клієнти найкраще реагують на тональні слова ("Наскільки я почув вас, звучить так... що це має успіх?"); а кінестетично орієнтовані клієнти реагують на слова, що відображають почуття ("Таким чином, ситуація стосується вас... а як це вас зачіпає?"). Для багатьох клієнтів суміш візуально, аудіально і кінестетично орієнтованих слів буде навіть більш дієвою. Звичайно, що не завжди обов'язкове використання основи речення.

2. Ключові слова і систематизовані конструкції, що їх клієнт використовує для опису ситуації чи особи. До того ж, спостерігаючи за клієнтом, необхідно спрямовувати зусилля на сприймання головних ідей, висловлених клієнтом, і деяких його точних слів. Цей аспект переповідання іноді плутають із заохочувальним повторенням фрази. Проте останнє здійснюється майже повністю власними словами клієнта і розкриває лише обмежену кількість матеріалу.

3. Суть того, що розповів клієнт, у підсумковій формі. Саме тут найбільшою мірою проявляються навички інтерв'юера перетворювати часто заплутані висловлювання клієнта на стислі, визначені й пояснюючі твердження. Перед консультантом важке завдання — зберігати правильність думок клієнта, але не повторювати їх точно.

4. Перевірка точності — це коротке запитання після переказу, в якому клієнту пропонують дати відповідь, чи був переказ (або резюме чи інша мікронавичка) порівняно правильним і корисним. Деякі зразки перевірок містять такі запитання: "Я чую вас правильно?", "Це близько до того, що ви сказали?", "Чи це має успіх?" і "Чи це стосується ситуації?" Можна також переповідати з перевіркою, що полягає у підвищенні вашого голосу наприкінці речення, так наче переказ був би запитанням.

Підсумовування (резюме) — це повтор у стислому вигляді й зв'язування в єдине ціле основних ідей розповіді клієнта для того, щоб виділити найбільш значущі теми чи підвести підсумки (результати), досягнуті в ході певного відрізка бесіди або всієї бесіди, навіть цілого ряду зустрічей. Корисно повторювати вирази клієнта періодично під час бесіди й обов'язково наприкінці зустрічі. Консультанти особливо активно використовують навички слухання під час збирання інформації про клієнта та його проблему. Навички

дослідження Нарівні з навичками слухання в процесі консультації психолог активно використовує навички дослідження: інтерв'ю, зворотний зв'язок, саморозкриття, інтерпретацію, конфронтацію. Саме ці навички дозволяють консультанту виявити проблеми клієнта, сприяти їхньому усвідомленню й досліджувати думки та почуття клієнта.

ДОДАТОК Г

Дослідження особистості клієнта біографічним методом

Біографічний метод (вивчення анамнезу життя) – це метод синтетичного опису людини як особистості, суб'єкта діяльності. Це один з методів, який дозволяє вивчати особистість в процесі розвитку, він є одночасно і генетичним методом дослідження, який дозволяє прослідкувати динаміку життєвого шляху. Недоліком методу є його описовий характер, залежність спогадів про минуле від помилок пам'яті, але вони можуть бути скоректовані більш об'єктивними даними комплексного дослідження особистості.

Розробка біографічного методу відноситься до першої третини ХХ ст. У вітчизняній психології до цього методу вперше звернувся Н. Рибніков. Комплексне біографічне дослідження охоплює всі вікові етапи і сфери життя людини, має важливе значення для комплексного психологічного вивчення пацієнта.

Біографічний метод включає наступні розділи:

1. Дані життєвого шляху.
2. Ступені соціалізації (ясла, дитячий садок, школа, вуз і т.д.)
3. Середовище розвитку (місця проживання, навчальні заклади та ін.)
4. Інтереси та хобі в різні періоди життя.
5. Стан здоров'я, в тому числі і перенесені захворювання.

Хронологічна таблиця особистісного розвитку

Основні дати	Події	Переживання

✓ Дані відповіді обробляються методом контент-аналізу.

Інтерпретація результатів передбачає аналіз:

✓ соціальної ситуації розвитку особистості;
✓ основного фону емоційних переживань в різні періоди розвитку;

✓ ціннісних орієнтацій, спрямованості, інтересів, тенденцій, середовища спілкування, соціальної активності особистості;

✓ основних конфліктів і рухомих сил розвитку особистості.
Крім того, вивчення біографії (за анамнезом життя) надає лікарю інформацію про систему цінностей хворого, спрямованість його інтересів, потреби, смаки, поведження в складних життєвих ситуаціях та ін.

Різновидом цього методу є клініко-біографічний метод. Його застосування дає можливість притримуватися не вузько клінічного, а розширеного, клініко-психологічного розуміння етіопатогенезу хворобливих порушень у пацієнта. При наявності клінічно виражених психосоматичних розладів цей метод дозволяє прояснити як першопочатковий психологічний статус, так і внутрішню картину хвороби, яка включає набір вторинних психологічних проблем, які виникають у зв'язку з переживанням людиною свого хворобливого стану.

Він підкреслює унікальність життєвого шляху кожної людини, а також необхідність перетворення психології розвитку особистості у психологію життєвого шляху, коли основою періодизації стають конкретні життєві події, під час яких особистістю переживаються психофізіологічні чутливі періоди, кризи та ін. (Т. Анатрелла, Р. Лернер, Дж. Тюбмен).

ДОДАТОК І

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПСИХОЛОГА

Світові інформаційні ресурси – <https://library.gov.ua/svitovi-e-resursy/>
Інформаційні матеріали для клінічних психологів –
<https://www.mh4u.in.ua/files/>
Національна психологічна асоціація – <https://www.mh4u.in.ua/files/>
Лабораторія психології здоров'я МДПУ –
<https://dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=6832>
Екосистема психологічної допомоги – <https://www.mentalhelp.in.ua/>
Resilience Help – <https://www.resilience.help/>
Академія стійкості – <https://resilience.k-s.org.ua/>
Програма розвитку резильєнтності – <https://www.mresilience.net/app-training>
iChill (Модель стійкості до травм і модель стійкості спільноти) –
<https://www.ichillapp.com/Overview.html>

ПСИХОДІАГНОСТИЧНІ РЕСУРСИ

AIC «Я-ПСИХОЛОГ» (<https://xn----ftbomobdq1b9f.xn--j1amh/blog/post-22>) – це передова платформа, розроблена в Україні для практичних психологів, соціальних педагогів, приватних психологів, клінічних психологів, фахівців у галузі психодіагностики та працівників психологічної служби. Завдяки цій системі ви зможете проводити ефективні та точні психологічні дослідження, використовуючи широкий спектр психологічних тестів та анкет, які доступні як у форматі онлайн, так і для офлайн застосування.

Наші інструменти психологічної діагностики дозволяють проводити глибокий аналіз психічного стану та особистісних особливостей респондентів. Використання високоякісних психодіагностик та анкет онлайн дозволяє зручно та швидко здійснювати оцінку психічного здоров'я та психологічної поведінки.

Автоматизована інформаційна система розроблена для полегшення роботи практичних психологів і соціальних педагогів, вона поєднує в собі всі необхідні інструменти для полегшення роботи працівників психологічної служби, зменшує час на обробку та інтерпретацію психодіагностик та анкетувань.

Платформа з безкоштовними психометричними методиками, які є валідними і адаптованими – <https://start.ua-test.com/>

На платформі доступні такі тести:

AUDIT – тест визначення зловживання алкоголем

CBDS – скринінг депресії

DRRI-2 – опитувальник факторів ризику та стійкості під час служби

DUDIT – тест для визначення зловживання наркотиками

GAD-7 – опитувальник з генералізованої тривоги

MNAI – опитувальник оцінки психічного здоров'я

PCL-5 – скринінг ПТСР

PSS – шкала сприйнятого стресу

ІНФОРМАТИВНІ ВІДЕО РЕСУРСИ

Канал Osmosis from Elsevier – короткі інтерактивні відео про різноманітні психічні розлади, де наглядно пояснюють «як це влаштовано»

<https://youtube.com/@osmosis>

Психічне здоров'я для України – <https://www.youtube.com/channel/UCDmKQncIXUhgIDgj-y0EC2w>

Психічне здоров'я населення та психосоціальна підтримка під час надзвичайних ситуацій – <https://www.youtube.com/watch?v=yUHEDZZWv0M>

Психотерапевтичні етюди (Олег Чабан) – https://www.youtube.com/@Oleh_Chaban/videos

ТРЕНІНГИ І КУРСИ З ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Українські і світові керівництва для психологів від НПА – Національна психологічна асоціація

<https://www.npa-ua.org/guidelines>

Зокрема, радимо звернути увагу на:

- ✓ Адаптований переклад керівництва «Путівник із супроводу горювання» (Мадридський службовий психологічний коледж та Асоціація психологів Іспанії)
- ✓ Ми готові. Як підготувати дітей до можливих надзвичайних ситуацій (Рекомендації Світлани Ройз)
- ✓ Як говорити з дітьми про війну? (Матеріали National Child Traumatic Stress Network)
- ✓ Стратегії підтримки сімей та дітей військовослужбовців (Матеріали від APA Division 19)
- ✓ Справитися з горем (Матеріали University of Wisconsin Integrative Medicine)
- ✓ Навички толерування дистресу (Матеріали Therapist.Aid.com)
- ✓ Похорон. Відновлення (Матеріали CSTS)
- ✓ Травматичне відокремлення, діти біженці та іммігранти (Матеріали NCTSN)
- ✓ Пережити втрату. Що таке скорбота та як допомогти людині, яка переживає горе? (Матеріали Дивізіон психоаналітичної психології і психотерапії)
- ✓ Розмови про війну. Питання та відповіді для батьків та опікунів дітей та підлітків (Матеріали Ordem Dos Psicologos)
- ✓ Психологічне втручання у ситуаціях катастрофи. Навчальний посібник (Матеріали Ordem Dos Psicologos)

На сайті проекту Психічне здоров'я для України є ресурсний центр із психосоціальної підтримки для фахівців із психічного здоров'я під час війни:

<https://www.mh4u.in.ua/ya-fahivecz-iz-psyhichnogo-zdorovya/resursnyj-czentr-iz-psyhosoczialnoyi-pidtrymky/>

Тут ви знайдете:

46 посібників і керівництв

120 – записів вебінарів і тренінгів, зокрема, іноземних колег, на різні теми, зокрема, пов'язані з травмою і кризовими втручаннями

Матеріали по мотиваційному інтерв'юванню (МІ)

Відео лекції по МІ від академії НСЗУ:

частина 1: <https://www.youtube.com/watch?v=MI9WKq3zHFY>

частина 2: <https://www.youtube.com/watch?v=3xJf9juFEIY>

Перелік літератури по МІ від Міжнародної спільноти фахівців в сфері психоактивних речовин (ISSUP):

<https://www.issup.net/uk/knowledge-share/resources/2022-05/motyvatyivne-intervyu-spysok-dlya-chytannya>

ДЛЯ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВИМИ І ВЕТЕРАНАМИ

У Veteran Hub на навчальній платформі «Prometheus» є 3 дуже важливі онлайн-курси, на які варто звернути увагу і про які варто пам'ятати:

1) Як пережити війну разом: курс для родин військовослужбовців, ветеранок та ветеранів

https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:VETERAN_HUB+TOGETHER101+2023_T1/about

2) Адаптація до цивільного життя. Курс для ветеранів та ветеранок

https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:VETERAN_HUB+ADAPTATION101+2023_T1/about

3) Сам собі терапевт. Інструменти психологічної самопомоги для ветеранів та ветеранок

https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:VETERAN_HUB+TM101+2022_T3/about

ОНЛАЙН-КУРСИ ДЛЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ З ФАХУ

Перелік носить виключно орієнтовний характер, здобувач може обрати інші курси, свідомо формуючи індивідуальну освітню траєкторію

<https://members.physio-pedia.com/uk/ukraine-page-uk/>

<https://ed-era.com/>

<https://edway.in.ua/uk/>

<https://www.coursera.org/>

www.edx.org

www.udemy.com

prometheus.org.ua

openuped.eu

vseosvita.ua

<https://learnlifelong.net/>

- ✓ Безкоштовний онлайн курс від гарячої лінії психологічної підтримки та попередження самогубств Lifeline Ukraine «Розмова заради життя» – <https://training.lifelineukraine.com/>
- ✓ Освітня програма «Ментальні розлади та робота з психотравмою під час війни» – <https://www.upma.online/archives/programs/videokurs-1>
- ✓ Базова психологічна допомога в умовах війни – https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+BPA101+2022_T2
- ✓ Життестійкість молоді в умовах криз – https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+RESILIENCE101+2022_T3
- ✓ Стратегічна інформація у сфері громадського здоров'я – https://prometheus.org.ua/course/course-v1:APH+SIPH101+2018_T3
- ✓ Перша психологічна допомога - https://prometheus.org.ua/course/course-v1:JohnsHopkinsUniversity+PFA101+2023_T3
- ✓ Сам собі терапевт. Інструменти психологічної допомоги для ветеранів та ветеранок – https://prometheus.org.ua/course/course-v1:VETERAN_HUB+TM101+2022_T3
- ✓ Ознайомчий онлайн-курс «Знати як допомогти» (про базові принципи психології для роботи з травмами дітей та дорослих) – <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/1785>
- ✓ Онлайн-курс «Раннє втручання» для фахівців, які хочуть надавати послугу раннього втручання або вже її надають, для батьків дітей із порушеннями розвитку та для всіх зацікавлених у цій темі – https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EarlyIntervention+EI_101+2020/about
- ✓ Діалоги без тривоги - <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/#!265>
- ✓ Оперативна допомога при ПТСР <https://osvita.diia.gov.ua/guides/operativna-dopomoga-pri-ptsr>
- ✓ Кризові комунікації (як спілкуватися з людьми, які роздратовані, як приборкати стрес та злість) <https://osvita.diia.gov.ua/courses/crisis-communications>
- ✓ Управління людьми в кризу: як вирішувати сварки, обговорювати проблеми і давати співробітникам відчуття опори – <https://osvita.diia.gov.ua/courses/crisis-communications-in-personnel-management>
- ✓ Травмообізнані: практики для вихователів і вчителів – https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+TI_T101+2023_T3
- ✓ Травматичний досвід і ПТСР: інструментарій для психотерапевта – https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+PTSD101+2023_T1
- ✓ Психологія стресу та способи боротьби з ним – https://prometheus.org.ua/course/course-v1:KUBG+Psy101+2014_T1